

Бойко А.О.,
здобувач ННІ Економіки і права, 3 курсу, спец. 051 «Економіка»,
Харківський національний університет ім. Сємена Кузнеця,
Науковий керівник — Безкоровайна Л.В. — к.е.н,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання дебіторська заборгованість є важливою складовою оборотних активів підприємства та суттєво впливає на його фінансову стійкість. Вона виникає внаслідок реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг із відстроченням платежу. З одного боку, така практика сприяє розширенню збуту та підтримує конкурентні позиції суб'єкта господарювання. З іншого боку, накопичення непогашених вимог уповільнює обіг коштів, знижує ліквідність і підвищує ризик втрати платоспроможності. За таких умов бухгалтерський облік дебіторської заборгованості набуває не лише інформаційного, а й управлінського значення.

Нормативною основою обліку дебіторської заборгованості в Україні є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» і Податковий кодекс України. Відповідно до НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість визнається активом за умови ймовірності отримання майбутніх економічних вигід і достовірного визначення її суми [4]. Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом, відображається в балансі за чистою реалізаційною вартістю, тобто за вирахуванням резерву сумнівних боргів [1]. Такий підхід забезпечує реалістичну оцінку активів і запобігає завищенню фінансових результатів.

Економічний зміст дебіторської заборгованості проявляється у її подвійній природі. Вона є джерелом майбутніх грошових надходжень, але водночас містить ризик неповернення. Саме тому для управління фінансовою стійкістю важливим є не лише відображення суми боргу, а й оцінка його якості. У цьому контексті великого значення набуває поділ заборгованості на поточну і довгострокову, нормальну, сумнівну та безнадійну, а також її групування за строками виникнення та погашення.

У наукових дослідженнях дебіторська заборгованість розглядається як важливий чинник фінансової рівноваги підприємства. Познаховський В.А. підкреслює, що уповільнення її інкасації порушує кругообіг оборотного капіталу та послаблює фінансову гнучкість підприємства [2]. Рябчук О.Г. і Костенко А.С. акцентують увагу на ролі аудиту дебіторської заборгованості у забезпеченні достовірності фінансової звітності та виявленні ризиків неплатежів [3]. Борович О.В. та Івашків Т.С. розглядають резерв сумнівних боргів як інструмент самострахування підприємства в умовах нестабільності [1]. Отже, сучасний

підхід до обліку дебіторської заборгованості повинен поєднувати облікову, аналітичну та контрольну функції.

Національні стандарти передбачають два основні методи визначення резерву сумнівних боргів: метод абсолютної суми сумнівної заборгованості та метод коефіцієнта сумнівності. Перший підхід базується на індивідуальній оцінці окремих дебіторів, другий – на узагальненні статистичних даних попередніх періодів. Вибір методу залежить від масштабів діяльності підприємства, кількості контрагентів і рівня деталізації аналітичного обліку [5].

Показовим у цьому аспекті є підхід МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», який орієнтується на модель очікуваних кредитних збитків. На відміну від реактивного підходу національних стандартів, міжнародний підхід передбачає попереднє врахування кредитного ризику ще до моменту фактичного неповернення боргу. Така логіка підсилює прогностичний характер облікової інформації та наближає облік дебіторської заборгованості до системи ризик-менеджменту.

Не менш важливим є належний внутрішній контроль за розрахунками з дебіторами. Контрольні процедури повинні охоплювати перевірку первинних документів, моніторинг строків погашення, звірку розрахунків, аналіз платоспроможності контрагентів і дотримання строків позовної давності. Аудит дебіторської заборгованості сприяє своєчасному виявленню проблемних боргів, оцінці їх реальності та підвищенню якості фінансового управління [3]. Саме поєднання бухгалтерського обліку, аналітичної оцінки та внутрішнього контролю забезпечує належний рівень управління дебіторською заборгованістю.

Отже, облік дебіторської заборгованості є важливим інструментом управління фінансовою стійкістю підприємства. Його значення полягає у правдивому відображенні активів, своєчасному виявленні сумнівних боргів, формуванні резервів і створенні інформаційної основи для управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Борович О. В., Івашків Т. С. Резерв сумнівних боргів як інструмент управління дебіторською заборгованістю в умовах воєнного стану. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2026. Т. 5, № 1. С. 11–22. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20260501.02> (дата звернення: 10.04.2026).
2. Познаховський В. А. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах економічної нестабільності: концептуальні та прикладні підходи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2025. № 38(66). С. 23–29. URL: [http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-38\(66\)-23-29](http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-38(66)-23-29) (дата звернення: 11.04.2026).
3. Рябчук О. Г., Костенко А. С. Значення аудиту дебіторської заборгованості підприємства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2025. № 37(65). С. 70–74. URL: [http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-37\(65\)-70-74](http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-37(65)-70-74) (дата звернення: 11.04.2026).
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 10.04.2026).
5. Хома С., Яцишин К. Стратегічні аспекти формування облікової інформації про дебіторську заборгованість в умовах застосування МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2026. Т. 5, № 2. С. 1–11. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20260502.01> (дата звернення: 12.04.2026).